

N y L i t e r a t u r.

Knut Hamsun, Fra det moderne Amerikas Aandsliv. Kbhvn., P. G. Philipsens Forlag. 1889. (255 S.)

Hr. Hamsun burde have kaldt sin Bog: »Det moderne Amerikas Mangel paa Aandsliv«. En saadan Titel vilde have været mere vejledende end den af ham valgte: hans Bog indeholder ikke meget om »Aandslivet«, men vel en hel Del, der skal bevise, at der intet Aandsliv findes i Amerika. Forøvrigt er han strax i sit »Forord« ærlig nok til at belave Læserne paa, at de ikke hos ham maa vente at finde nogen objektiv Skildring af amerikanske Tilstande. Det, Bogen indeholder, er i Virkeligheden kun nogle flygtige, tilfældige Indtryk, Forf. har modtaget under et Besøg i Amerika. Med »et Forord« aabnes nemlig Bogen; ikke noget udtværet »Forord«, men et lille Forord paa fire Linjer. Den første Halvdel deraf lyder saaledes: »Sanddruhed er hverken Tosidighed eller Objektivitet, Sanddruhed er netop den uegennyttige Subjektivitet«. At Forfatteren er personlig »sanddru«, — derom er der ingen Tvivl; — men derfor bliver Bogen ikke sand. Ulykken er, at Forfatteren ikke blot har undgaaet »Tosidigheden«; — han tillader sig tilmed saa ofte at udgive dette eller hint for en Side af det amerikanske Liv, hvad i det højeste kun er et lille bitte Stykke af en Side.

Et Exempel herpaa:

N y L i t e r a t u r.

Knut Hamsun, Fra det moderne Amerikas Aandsliv. Kbhvn., P. G. Philipsens Forlag. 1889. (255 S.)

Hr. Hamsun burde have kaldt sin Bog: »Det moderne Amerikas Mangel paa Aandsliv«. En saadan Titel vilde have været mere vejledende end den af ham valgte: hans Bog indeholder ikke meget om »Aandslivet«, men vel en hel Del, der skal bevise, at der intet Aandsliv findes i Amerika. Forøvrigt er han strax i sit »Forord« ærlig nok til at belave Læserne paa, at de ikke hos ham maa vente at finde nogen objektiv Skildring af amerikanske Tilstande. Det, Bogen indeholder, er i Virkeligheden kun nogle flygtige, tilfældige Indtryk, Forf. har modtaget under et Besøg i Amerika. Med »et Forord« aabnes nemlig Bogen; ikke noget udtværet »Forord«, men et lille Forord paa fire Linjer. Den første Halvdel deraf lyder saaledes: »Sanddruhed er hverken Tosidighed eller Objektivitet, Sanddruhed er netop den uegennyttige Subjektivitet«. At Forfatteren er personlig »sanddru«, — derom er der ingen Tvivl; — men derfor bliver Bogen ikke sand. Ulykken er, at Forfatteren ikke blot har undgaaet »Tosidigheden«; — han tillader sig tilmed saa ofte at udgive dette eller hint for en Side af det amerikanske Liv, hvad i det højeste kun er et lille bitte Stykke af en Side.

Et Exempel herpaa:

Om Amerikanerindernes flittige Kirkegængerer bemærker han, at den ikke blot skyldes »Tro-ismen«, men ogsaa den »Kendsgerning«, at »Amerikanerinderne har intet at forsømme dermed«, »har intet at bestille«^{*)}. Ægte Amerikanerinder har intet Hus at bestyre, ingen Mand at hjælpe, ingen Børn at opdrage; i de to første Aar af deres Ægteskab hænder det maaske, at de faar indtil to Børn — ved Uforsigtighed; saa faar de ingen fler. Som de nu sidder i Kirkerne i den unge 30—35 Aars Alder, har de ingen Børn at stræve med længer. De har absolut intet at stræve med, de er arbejdsløse Mennesker. Hvad de har at ivaretage er om Formiddagen at pleje deres Nerver, til Klokken to at male Kunstværker, til Klokken sex at læse »Onkel Toms Hytte«, til Klokken otte at spadsere.«

Naar Forfatteren er saa »sanddru«, kan man jo ikke tvivle om, at han har mødt saadanne Amerikanerinder, — og for hans »uegennyttige Subjektivitet« blive disse Amerikanerinder saa til »Amerikanerinderne«.

Det citerede Stykke trænger ikke til nogensomhelst Kommentar. Saaledes som Forfatteren viser sig i disse Linjer er han hele Bogen igennem. Hele Bogen igennem tillader han sig de taabeligste Generalisationer. Paa indskrænket Kvindevis ræsonnerer han, at naar han ikke har set det eller det eller gennem Bysladder hørt om det eller det, saa eksisterer det heller ikke, — og omvendt, at naar han kender nogle Amerikanerinder, der lever, som ovenfor skildret, saa lever Amerikanerinderne overhovedet saaledes. Naar han har erfaret, at adskillige europæiske Emigranter var Slyngler, saa bliver det for hans Forestilling til, at Indvandrer Massen helt igennem bestod af Slyngler,

*) Et andet Sted (S. 13) hedder det, at heller ikke »Amerikanerne« arbejder: »Amerikanerne arbejder ikke . . . Statistiken viser, at det kun er $\frac{1}{60}$ af Amerikanerne, som staar i ligefrem kropsligt Arbejde; det er Udlændingerne, som dyrker Landet.« Skal det maaske være en Vittighed? Eller tror Hr. Hamsun virkelig, at 98 pCt. af Amerikanerne ligger paa Sofaen og dovner?

»af Europas værste Yngel«. Naar han har hørt en Historie om, at en Mand, der inde i en Butik havde bandet i en Dames Nærværelse, blev skudt ned paa aaben Gade, og at Drabsmanden bag efter ikke blev straffet, saa bliver dette af ham generaliseret saaledes: »Det er saa frit i Amerika, at man kan skyde en Mand ned paa aaben Gade for at have bandet inde i en Butik i en Dames Nærværelse« (S. 180) . . .

Hr. Hamsun har i Amerika kun fundet »et korrump Samfund, et materialistisk Liv, en frodig Aandsløshed«. Han citerer en engelsk Forfatters Ord og gør dem til sine, — disse Ord: »Jeg kan ikke tænke mig noget Sted, hvor ikke Livet vilde blive mere værd at leve, mindre urent, usselt og uelskverdigt [end i Amerika]. Amerika, Filisteriets Apotheose, Statsmænds Forvirring og Fortvivlelse, det Mekka, hvortil hver religiøs og social Charlatan drager; hvor den eneste Gud, man tilbeder, er Mammon, og den højeste Oplysning, man naar til, er Gevinstberegningen; hvor en Nation, for at fylde Leverandører, Kontraktører og Monopolister med Rigdomme, har frigjort sine Slaver og gjort Slaver af sine fri; hvor Folket er mæsket og drukkent af Materialisme. Amerika skryder af sin Lighed og Frihed, og ser ikke, at der er intet Land i Verden, hvor Individernes Ret og Samfundets Interesser krænkes mer systematisk end i Amerika.«

Ligeoverfor en saadan Karakteristik af »det moderne Amerikas Aandsliv« vil der — det indser Hr. Hamsun og fremhæver selv — blive stillet dette Spørgsmaal:

»Men er der i hele Amerika ikke en Elite? ikke et Udvalg af Aandsmennesker, et Aandshof, en Salon, en Klasse, en Klik, fine Individuer, adelige Sjæle?«

Paa dette Spørgsmaal svarer Hr. Hamsun ikke blot: Nej! men han forsøger endog gennem en kort Historieskrivning at vise, at en saadan Elite ikke kan findes i Amerika.

Hans Historieskrivning tager sig saaledes ud:

»Amerika er to Hundrede Aar gammelt. I ét

Hundrede af disse Aar var det ganske ubebygget, i det næste begyndte nogle evropæiske Godtfolk at komme til Landet, bra Mennesker, strævsomme Trælle, Muskeldyr, Legemer, hvis Næver kunde rydde Jord og hvis Hjerner ikke kunde tænke. Der gik en Mandsalder; Godtfolk kom fler og fler paa Raasejlere til Quebec, en og anden konkurs Kafévært og en og anden pietistisk Præst fulgte dem. Tiden gik; en Skonnert stod ind til Baltimore med tre og tredive Trælle, fem Fallenter og en Manddraber ombord. Tiden gik; en Bark gled ind paa Portsmouths Havn, den havde Hundrede Trælle, Tusind Pund Præster, et halvt Dusin Mordere, fjorten Falsknere og tyve Tyve med. Da gled en Nat en Kræmmerkrydser ind til New Orleans, en Nat saa stille og mørk, en Krydser saa fuld af Varer; den kom fra den øvre Nil og havde sytti Sorte i Lasten. De sattes i Land, det var Muskeldyr, det var Negre fra Niam-Niam, hvis Næver aldrig havde ryddet Jord og hvis Hjerne aldrig havde tænkt. Og Tiden gik; Folk kom i store, store Strømme til Landet; man opfandt Damp til at drive dem over Havet med, man oversvømmed Boston, man trængte ind til New York. Dag efter Dag, Dag efter Dag, vælted en Verdens Menneskemasser ind over Præririget, Folk af alle Racer og Tungemaal, Godtfolk uden Tal, Fallenter og Forbrydere, Eventyrere og Sindssyge, Præster og Negre — alle Lemmer af Pariaslægten over den ganske Jord.«

»Og ingen adelige Sjæle.«

Disse Trælle, disse konkurse Kaféværter, disse Manddrabere, disse Falsknere og Tyve, »de parred sig og fik Afkom, nød Livet, stod i Mad tilknæs, aad mellem tre og fire Gange mer end i det gamle Land. Og der blev Patrioter af Trællene.« Saa tog man »Muskeldyrene fra Niam-Niam ind i sine Familjer, gav dem sine Sønner og Døtre tilægte . . . Folks Blod blev demokratisk blandet med Negres, og Intelligensen sank i Stedet for at stige. Man paanødedes disse Sortes Samliv. Umenneskeligheden raned dem bort fra Afrika, hvor de hører hjemme, og Demo-

kratiet gjorde dem til civiliserede Borgere stik imod al Naturens Orden. De har sprunget over alle mellemliggende Udviklingstrin fra Rotteslugere til Yankeer. Nu bruges de til Præster, Barberere, Opvartere og Svigersønner . . . I Stedet for at danne en Aandselite, har man i Amerika grundlagt et Mulatstutteri.«

Dette er Hr. Hamsuns Maade at skrive Historie paa!

Det vil være nok ligeoverfor denne Historieskrivning at bemærke, at om der end mellem Nybyggerne kan have været »en og anden konkurs Kafévært«, at omend en Skonnert kan have staaet ind til Baltimore med 33 Trælle, 5 Fallenter og 1 Manddraber, og en Bark ind til Portsmouth med 100 Trælle, 1000 Pd. (altsaa vel ikke stort mere end 5 Stykker) Præster, 6 Mordere, 14 Falsknere og 20 Tyve, — saa var Størsteparten af Nybyggerne dog netop »adelige Sjæle«; de forlod, som almindeligt bekendt, deres Fædreland, fordi de vilde leve som fri Mænd i et frit Land; de kunde og vilde arbejde, — men »Trælle« var de ikke. Var det Forfædrene, det kom an paa, saa vilde Amerikanerne nok netop have særdeles gode Betingelser for at rumme en Aandselite. Og Alverdens Historie lærer da ogsaa, at det økonomiske Fremskridt, Kulturfremskridtet overhovedet, ikke overvejende afhænger af de fysiske Faktorer; det kommer nok saa meget an paa de moralske, — og naar Amerikanerne har bragt det saa vidt i materiel Henseende (hvad selv Hr. Hamsun jo maa indrømme), saa vil Enhver med lidt Omtanke kunne sige sig selv, at derfor har de at takke ikke væsenlig den Omstændighed, at »Amerikas Jord er saa fed, at man glider i den som i Grønsæbe«, men mere den, at de tog fat paa Arbejdet med den Arbejdslyst, som aldrig i Evighed kan findes hos »Trælle«, men kun hos fribaarne Mænd og adelige Sjæle.

Det er let nok at se, hvad der er i Vejen med Hr. Knut Hamsun. Han kom over til Amerika fra Kristiania eller Drammen eller Tromsø eller en anden af det mægtige Norges mægtige Byer. Til sin Overraskelse opdagede han, at »alt er saa stort i Amerika«, langt større, end hvad

han var vant til fra sin lille Spidsborgerby. Han blev rent tummelumsk. Alt forekom ham saa »uforholdsmæssigt«, saa »uharmonisk«. Han var vant til en ganske anderledes skøn Harmoni. Formodenlig var han dog ikke vant til, at Børn ikke arbejder i Industrien. Men han havde hørt saa meget om Friheden i Amerika, og han troede derfor, at naar Amerika havde frigivet Negre, saa vilde man ogsaa der være fri for at se hvide Børn arbejde i Industrien. Han havde hørt om Amerikas Frihed; men han havde — hvor utroligt det end lyder — ikke hørt, at Kapitalismen ogsaa raader i Amerika. I hele den Verden, vi kender, hersker Kapitalistinteresserne, — altsaa ogsaa i Amerika. Kapitalismens Theoretikere har i Menneskealdre doceret, at Anvendelsen af Slave-Arbejde ikke er stemmende med Kapitalens Interesser. Og da den økonomiske, specielt den kapitalistiske Udvikling havde naaet et vist Punkt, maatte Slaverne ogsaa frigives. Men i intet Land i Verden er Udviklingen naaet dertil, at Børn og Kvinder forskaanes for haardt industrielt Arbejde. Forskellem mellem Amerika og Evropa er kun den, at i Amerika er Arbejdsdagen kortere og Arbejdslønnen længere end i Evropa; — men selvfølgelig findes der ikke økonomisk Frihed i Amerika. I det politisk saa fri Schweiz findes den økonomiske Frihed heller ikke. Den findes intetsteds i Verden, og den Mand, der drager til Amerika i den Tro at finde den der, er en Ignorant eller en Taabe . . .

Denne Mangel paa Harmoni, denne Mangel paa Harmoni i de amerikanske Frihedsbegreber kan den æsthetiske Hr. Hamsun ikke døje. Det forekom ham saa »uharmonisk«, at det amerikanske Politi engang tillod sig at skride ind, da man ved et stort Folkemøde paa Chikago Høtorv den 4. Maj 1886 havde kastet ind i Menneskemassen en Dynamitbombe, som dræbte og saarede en Del Mennesker; fem Politibetjente dræbtes ved den Lejlighed og to saaredes. Og nu blev af Dynamitarderne fem dømt til Døden og to til livsvarigt Fængsel. Hvor »uharmonisk« — ikke at Dynamitbomben blev kastet ind i en uskyldig

Folkeforsamling, men at »Idealisterne« bag efter blev straffede med Døden! Det var jo — bemærker Hr. Hamsun, endog et Par Gange — det samme som »at hænge Ideer«. Men Parson og Spies og Konsorter var nu tilfældigvis ikke »Ideer«. Man hængte ikke Ideerne, men man fulgte — som Forfatteren selv rigtigt opdager — blot Sætningen »Øje for Øje, Tand for Tand«. Hr. Hamsun er ikke saa ny-testamenteligt anlagt, at han ikke skulde kunne forsones sig med hin gammel-testamentelige Sætning. Men naar den kommer til Anvendelse i Amerika, saa bliver den strax i Hr. Hamsuns Øjne en Vederstyggelighed. »En praktisk og saare amerikansk Justits« — udbryder han, og mener dermed at have sagt det værst mulige om den. Men denne Politik »Øje for Øje, Tand for Tand« er dog ikke saa »uharmonisk« endda. Den er netop særdeles harmonisk.

Man har i svundne Tider tilladt sig at hænge adskillige af dem, der gjorde sig skyldige i, hvad Hr. Hamsun kalder »ideale Forbrydelser«. Og man vil i de kommende Tider blive ved dermed, — forhaabenlig. Naar en Idealist giver sig til at brænde Huset af over Hovedet paa mig, saa har jeg vel Lov til at skyde ham ned, om han nok saa meget handler af Idealisme? Gør jeg det ikke, er jeg — lidt for from. Nu er Amerikanerne vistnok ikke englefromme; de optager — mærkeligt nok — ikke med Tak og kristeligt Taalmod de Dynamitbomber, der kastes i Hovedet paa dem — og det tager Hr. Hamsun stor Fortrydelse af. Han giver sig til at skrive et Kapitel om »Retsvæsen og Forbrydelse« i Amerika, og det kan Enhver efterlæse, der vil have en Prøve paa, hvad Hr. Hamsun er i Stand til at præstere af tankeløst Vaas. I dette Kapitel vil Læseren baade faa at høre om »de ideale Forbrydelser« — dem med Dynamitbomberne — og om de ikke ideale. De første forstaar Amerikanerne ikke at vurdere, — og de andre . . . ja nu skal man høre.

Hr. Hamsun omtaler disse, de almindelige, dagligdags Forbrydelser for at vise, hvor langt tilbage Amerikanerne er endog

paa det kriminelle Omraade. Amerikanernes Snyderier, Tyverier, Mord- og Voldtægtshistorier »er endog uden Momenter af Adel og Idé«. Tænk engang: ingen »Adel« i dem! Hvem der betragter dem, »vil mere og mere faa Indtrykket af, at han befinder sig i et Land, som endog i Forbrydelser er et umoderne Land.« Hr. Hamsun ser sig desværre nødsaget til at indrømme, »at der i Amerika udvikles adskillig Fiffighed i selve Forbrydelsens Iværksættelse«; men strax efter at have gjort Amerikaneren denne Indrømmelse med Hensyn til Forbrydelsernes Udførelsesmaade, skynder han sig at tilføje, at han ikke giver en Pibe Tobak for »Forbrydelsens Ide, dens Motiv, dens Tanke og Bevæggrund«: her ser han kun »Beviserne paa dette uudviklede Folks Udyrsdrifter, som en uforholdsmæssig og uharmonisk Frihed ikke formaar at styre. Tag en Forbrydelse, som er fælles for alle Lande, Bedrageri, Falsk ... Falsk har i Amerika en ganske anden Karakter end i andre Lande, Undtagelserne ogsaa her forbeholdne. Falsk herhjemme har saaledes alleroftest sin Rod i daarlige økonomiske Forhold; men Falsk i Amerika har kun i yderst faa Tilfælde sin Rod i virkelig mislige økonomiske Forhold ... Nej, Falsk har i Amerika først og fremmest sin Rod i Amerikanernes vanvittige Attraa til Summen paa Kistebunden — selv den smaaeste Sum — den økonomiske Selvhjulpethed, Uryggelighed.« Den amerikanske Bankkasserer »trækker af med Kassen«, fordi »han er Amerikaner, han holder af at slænge Dollars'er ud, at gaa pænt klædt« osv. Der er kun »Simpelhed«, »der er ingen Intelligens«, i Amerikanernes Forbrydelser; »de er endog uden formel Elegance«. Betragter man dem »paa en rationel Maade«, »saa vil man tilsidst standse overfor den Opdagelse, at endog i Forbrydelser er Landet et forsinket, tilbagelagt Land. Det er umoderne endog i Brøden. Det er Indianernes og de første hollandske Pionerers Brøde, som begaas der. Man skalperer det første det bedste Menneske, man træffer paa en Vej, man sprænger en Bank for at faa Lommeskillinger til Sukkertøj, man sprætter

Maven op paa fem Aars gamle Børn og voldtager dem, man plyndrer en fattig Djævel af en Daglejer for kun at eje hans Penger«. Nej, kom saa hjem til os, til vort kære, lille Land, der slet ikke er »forsinket« eller »tilbagelagt«, der er saa »moderne« og som gaar i Spidsen for Udviklingen, — dèr skal man faa at se, hvorledes man »trækker af med Kassen«, plyndrer fattige Djævle og voldtager Børn, saa der er »Elegance« i det, ja »Adel og Idé«!

Vi turde have anført tilstrækkeligt af Hr. Hamsuns Bog til at Læserne ville kunne skønne om dens Beskaffenhed. Den er, som de meddelte Prøver ville vise, livligt skreven. Den er i sin Form næsten — »amerikansk«. Hr. Hamsuns Pen har lært at rappe sig i Amerika. Hr. Hamsuns Ophold i Amerika har ikke været helt uden Nytte; for det gode, Bogen indeholder, maa man takke Amerika; Skæbnens Ironi har villet det, at hvad godt der er ved denne Amerikahader, det har han fra Amerikanerne. Det maa derfor beklages, ikke at Hr. Hamsun har været i Amerika, men at han ikke har været der længe nok. Opholdet har ikke været langt nok til at faa Bugt med hans fra den hjemlige Ravnekrog medbragte Bornethed. Derfor stejler han, saasnart han møder noget, som han ikke kender fra sin egen lille Filisterrede.

Hr. Hamsun fejler, naar han tror, at alt er godt, naar der i Bogen bare aabenbarer sig en »uegennyttig Subjektivitet«. Det kommer ogsaa an paa, af hvilken Art Subjektiviteten er. Hr. Hamsuns Subjektivitet er, forsaavidt den kommer tilsyne gennem »Fra det moderne Amerikas Aandsliv«, en Ravnekrogs-Subjektivitet, en Filister-Subjektivitet. Stilen er friskfyragtig nok; men Tankegangen er en Filistertankegang. Hinc illæ lacrymæ!

A. P.-St.